

solze so mi zalile oči in v grlu mi je samo poihtevalo, čeprav nisem maral. Komaj sem bil zunaj, je prihitel gospod za menoj; sklonil se je k meni, ves spačen je bil njegov obraz; snel mi je klobuk, zgrabil me za lase ter me stresel, da sem se opotekel. »Ti prokleti poba, ti! Ali nisi mogel požreti tistih par soldov? Kdo te je klical nazaj? Ná . . . bonbonov!« Zasukal me je v kolo-barju, da sem odletel na drugo stran ceste, vršel je klobuk za menoj ter se vrnil preklinjaje v štacuno . . . Ko sem tekel domov, sem jokal naglas. Ni me bolelo, ko me je lasal, še čutil nisem. Bolelo pa me je in sram me je bilo, da je bral v mojih očeh tisto lepo šolsko zgodbo ter jo sunil v prah. Še za bonbone je vedel! . . . Nikomur nisem bil doslej še povedal te zgodbe o poštenosti. Nosil sem jo zaklenjeno v srcu, kakor spomin na skriven greh. Ali še zdaj mi plane v lica kri, če se domislím nanjo. Domislím pa se nanjo vselej, kadar mi prisodijo teden dni ječe in sramote zaradi hudodelstva, o katerem ne vem, če je zares hudodelstvo, ali če je dobro delo usmiljenja! . . .«

Tako je pravil moj kuštravi znanec.

»Ali tri desetice,« sem rekel, »take tri uboge desetice še ne morejo biti kamen mejnik, da bi se človek odpovedal beli cesti ter krenil na slepo vero v goščavo brez poti!«

Zamahnil je osorno ter stresel z glavo, da so se mu usuli dolgi kuštri prav do oči.

»Kaj goščava! Goščava je ves svet, neobdelana in nepoznana, pást človeku! Vsak trenotek življenja, že vsaka bežna misel je zgodba o poštenosti, ali o nepoštenosti. Umetnost je razlikovanje med obema; edina sadonosna umetnost človeška!« —

ZGODBA O NEPOŠTENOSTI.

Moj dolgi in kuštravi znanec je kakor v obupni vdanosti iztegnil obedve koščeni roki daleč iz prekratkih rokavov ter je pripovedoval o svojem čudno zaverženem življenju s tistim globokim, rahlo trepetajočim glasom, ki poslušalcu že sam izpričuje, da je resnična in pravična vsaka beseda. —

Človeku ni dano, da bi razlikoval, kaj je dobro in kaj je hudo, kaj je prav in kaj ne, kaj je poštenost in kaj nepoštenost. Meni vsaj ni dano. In to pomanjkanje koristne rabsodnosti je poglaviti izvirek vseh bridkosti mojega življenja. Res je, da me je presunil mnogokdaj žgoči občutek greha in da me je spreletel mnogokdaj sladki občutek lepega dejanja. Izkazalo pa se je vselej, da sodi moje srce natanko narobe, kakor posvetna

šega in postava. Za lepo dejanje so me lasali, za greh so me božali. Torej se je moje srce motilo, zakaj posvetna šega in postava je nezmotljiva.

Rajni Luka Jeran, ki je zdaj v nebesih in me sliši, mi je dal nekoč srebrn goldinar in mi je naročil, da naj ga ponesem — več ne vem, kam. Tiščal sem goldinar v pesti in sem šel počasi po stopnicah. Zjutraj je bilo, šolske knjige sem držal pod pazduho. Rahel dež je rosil, oblaki pa so bégali ter se razmikali tako naglo in sunkoma, da se je časih vsa ulica žarko zableščala v solncu in so bili prameni dežja podobni trepetajočim bisernim trakom. Niti za hip nisem pomislil, da bi se napotil tja, kamor mi je bil ukazal gospod; prav tako malo sem mislil na šolo. Vendarle prisežem, da greh ni bil preudarjen, da ni bil sklenjen niti s koncem misli. Če bi zdajle stal pred sodnikom, pred vsevednim Bogom, bi rekel brez strahu: »Greh se je storil sam, brez mene in zoper mene; srebrni goldinar je ravnal čisto po svoji vesti in pameti!« Godilo se je z menoj, kakor da me je vodila tuja roka, kakor da mi je tuj glas narekoval misli, besede in dejanja.

Menjal sem goldinar pri branjevki, ki me je premerila s hudim pogledom, obrnila svetli goldinar skrbljivo in nezaupno ter ga še potehtala na dlani, preden mi je naštela drobiž. Kupil sem fig, tistih velikih, sočnih, ki imajo rdeče meso in mastno, kakor s stopljenim cukrom polito kožo. Šel sem počasi dalje, ker se mi ni nikamor mudilo, in sem jedel zlagoma, brez posebne slasti. Pomislil sem: »Kako neki je vedela tista ženska, da goldinar ni bil moj?« In še ob tej misli se ni genil v mojem srcu niti najrahljši občutek greha. Vse je bilo zares tako, kakor da je hodil in postajal med ljudmi tuj človek, ki sem ga poznal komaj napol in se nisem veliko menil zanj.

Stopil sem k peku, nakupil si štrukljev in piškotov ter si natlačil žepe, da so štrleli od mene. Ko sem prišel mimo nožarja, sem stopil k njemu ter si kupil nož z dvema klinama, kakor sem si ga bil že zdavnaj pozelel. V prodajalnici papirja sem si izbral celo pest pisanih svinčnikov ter steklenico rdeče tinte; čemu se mi je bilo zahotelo tistih reči, ne vem. Nazadnje sem se napotil iz mesta v drevored.

Oblaki so se bili ustanovili, oddehnili se od nespametnega prebéganja ter se niže spustili na streho in na kovanje. Vztrepetal sem in sem videl, da sem ves premočen. Štruklji v žepih so se bili zmehčali, prepajili se z vlago in so bili težki. Od klobuka in od knjig je kapalo, zeblo me je v roke. In takrat je začelo segati v mojo dušo nekaj nagnusnega, kakor da bi črna gnojnica

lila nanjo. Bil je občutek neskončne osamelosti, tolike puščobe in tesnobe, da se še razjokati nisem mogel; iznad čela mi je udaril mrzel pot in zahladilo mi je v lica.

V drevoredu ni bilo ljudi. Posegel sem v žep ter zalučil orehov štrukelj daleč v travo. Papirni zavoj se je bil odvil, vrabci so sfrfotali z vej. Tako sem storil čisto brez misli in brez namena, ravnal nisem jaz, temveč tisti, ki me je vodil od začetka ter mi ukazoval po samovoljni pameti. Pometal sem še vse ostale piškote v jarek in v travo; gnusili so se mi, ko so ležali tam, namočeni, spolzki in ogabno sladki, kakor so bili. Otrl sem si dlaní v mokri travi, ali zdelo se mi je, da se jih še zmeraj drži cukrena plast, ki neče stran.

Poldne je odzvonilo, ko sem se vrnil domov, truden in premražen.

»Kod si hodil?« me je temno premerila gospodinja.

»Nikoder!« sem rekel tja vendan. Sedel sem takoj za mizo; noge so se mi šibile, v grlu se mi je vzdigalo, z drobnim kladivcem me je venomer tolklo po sencih.

»Kakšen pa si? Ali ti je slabo? Kaj si pa kosil?«

»Nič nisem kosil!«

»Hinavec!« je pljunila ter je šla.

Tako mi je bilo vse na čelu zapisano.

Brati nisem mogel, učiti se nisem maral. Sobota je bila, ni bilo treba v šolo. Sam sem bil v izbi; vsi drugi so se bili nekam poizgubili, morda so se mi bili zanalašč ognili. V tistih časih sem presanjal po cele dolge ure, po cele dni. Kadar mi je bilo hudo, so mi sanje kar same rosile v dušo, tople in mile; in mahoma sem bil bogat. Ali zdaj ni hotelo biti lepih sanj; misli so bile puste in žalostne, še solz ni bilo. Spomnil sem se na svojo mater; tudi ona mi ni dala tolažbe, videl sem jo objokano in ubogo.

Zgodaj sem se spravil v posteljo, nikomur nisem rekel lahko noč. Zaspal sem kmalu, ker sem bil truden. Ko sem se predramil, čez pol ure ali kaj, sem planil trepetajoč, z zobmi šklepetajoč; vse, kar je bilo, se je bliskoma zasvetilo pred menoj v svoji trdi, neusmiljeni pravičnosti.

Ozrl sem se po izbi in sem poslušal. Tema je bila; vsi drugi so že spali, sopli so mirno, enakomerno; njih duše so bile brez greha.

Vzdignil sem se oprezno, da bi koga ne zbudil. Vzel sem iz suknjiča, ki je visel preko stola, tiste pisane svinčnike, vzal iz hlačnega žepa nož in krajcarje, ki so mi bili še ostali in ki so bili vsi od vlage mokri in mastni. Tipal sem počasi

in po prstih proti durim; tam mi je ropotaje padel nož na tla.

»Kaj pa je?« je v poluspanju zagodrnjal tovariš.

Stal sem in čakal, dokler ni bilo vse tiho. Nato sem se splazil plah in upognjen skoz kuhinjo, odklenil duri še tam, tekkel bos po mrzlem, kamenitem hodniku do stranišča, pometal vanj svinčnike, nož in krajcarje ter se vrnil naglo, po tatinsko, tresoč se po vsem telesu od strahu in od mraza. Kar sem bil storil, sem storil v omotici, brez blage in brez kake hude misli. Ko sem legel v posteljo, sem se odel preko glave, sključil se v klopčič ter privzdignil kolena prav do čeljusti, ali vendar me je zeblo, da se mi je koža grbila in da sem vztrepetaval sunkoma kakor v mrzlici. »Moli!« sem rekel. Toda srce je bilo nemo in prazno, še golih besed ni bilo na ustnice.

Zdi se mi, da časih duša zadremlje, telo pa se giblje samovoljno še dalje, noge stopajo, oči gledajo, jezik govori. Zatvornica je že zdavnaj spuščena, struga je suha, koló pa se vrti pod zatvornico naslepo in vprazno, široke lopate bijejo v pusti zrak.

Vstal sem ves bolan in neprespan, popil sem kavo, šel sem k maši, razgovarjal sem se s sošolci, romal križem po solnčnih, nedeljskih ulicah; in vse, kar sem storil, govoril in ravnal, je bilo mrtvo. Še tega, da sem ves čas verno čakal desete dopoldanske ure, nisem bil sklenil sam, temveč je bilo sklenjeno brez mene, od zunaj in že zdavnaj prej.

Ko je odbila deseta dopoldanska ura, sem se napotil h gospodu. Na širokem, mračnem hodniku so stale in čakale kmetiške ženske; nekatere so imele cule in cajne seboj, prišle so bile pač od daleč. Zaškripale so duri, prikazala se je ženska. »Bog povrni! Hvaljen bodi Jezus Kristus!« Druga je potrkala narahlo in je stopila v izbo. Tako so se vrstile. Ko ni bilo nikogar več na hodniku, sem potrkal sam.

Stal sem pred njim, še zdaj ga vidim. Kadar koli se spomnim nanj, vselej je tisti, kakor je bil ob oni strašni uri. Oblečen v obnošeno, ogoljeno črno suknjo, širok, plečat, globoko upognjen, kakor pod silnim bremenom, ki mu ga je bilo naložilo uboštvo in trpljenje vsega svetá. Izpod sršočih, košatih obrvi so gledale žive, resne oči, v dno duše izprašujoče. Položil mi je roko na ramo, tisto trdo, zagorelo, kmetiško roko.

»Kam si dal goldinar?«

Njegov glas je bil zamolkel in raskav.

Sam ne vem, kdo da je takrat govoril namesto mene. Občutil sem edinole, da vé čisto vse

do kraja, tudi tisto, kar je bilo ponoči; in še za hip me ni prešinila misel, da bi tajil. Povedal sem vse od začetka do konca, natanko in po pravici, kakor se je godilo. Čudno se mi zdi, da mi je tekla beseda tako gladko, kakor da bi bil pravil pusto šolsko zgodbo naizust, tja vendan. Nisem jokal, nič milosti prosil, samo razložil sem, kako da je bilo. Tudi v tistem trenutku mi srce ni očitalo greha, me ni klicalo k spovedi in pokori.

Nagnil se je čisto blizu k meni; ustnice, prej stisnjene, so se rahlo odprle in so vztrepetale; iz širokega, koščenega obraza je zasijala blagost, trpka in resna, kakor trudoma iz bolečine porojena, luč iz kamna.

»Nisi storil prav! Nisi storil prav!« je rekel tiho, počasi in pogrkovaje.

Stopil je s svojim težkim korakom k mizi, vzela je iz lesene skodelice desetico in mi jo je dal.

»Ná, kupi si štrukljev za nedolžen denar!«

Nasmehnil se je s tistim zamolklim, komaj vidnim smehljajem, ki je bil njegov. Naglo, kakor v sramu, me je pokrižal po čelu, nato me je s palcem in sredincem tlesknil po glavi.

»Pojdi v božjem imenu! Le pojdi!«

Šel sem. Takrat se je vse razparalo, pretrgalo in povzdignilo v meni. Razjokal bi se, da bi se kamni topili, zavriskal bi, da bi planilo do nebes. Skril bi se v brezdanjo noč — oj, ne skril, pokazal bi se vsem ljudem v svojem očiščenju in poveličanju. Ni jih besed, ni jih! —

To je zgodba o nepoštenosti, kakor mi jo je pravil moj kuštravi znanec. —

DR. A. BREZNIK: RAZVOJ NOVEJŠE SLOVENSKE PISAVE PA LEVČEV PRAVOPIS.

(Nadaljevanje iz prejšnjega letnika.)

V času pred veliko Levstikovo pravopisno reformacijo (z l. 1863) so poskušali pisati po etimologiji, ali bolje po izvoru še več besed. Nekaj teh oblik se je sprejelo, nekaj pa ne.

Za kviško, kmalo, blizo, kar se je pisalo nekaj po gorenjski izreki, nekaj po vplivu prislovov na o, so začeli pisati po izvoru kvišku, kmalu, blizu. Prvi je pisal te oblike Valjavec v svojih, za pravopis znamenitih Pesmih 1855: k višku, k malu.¹ Isto je za njim zahteval B. Raič v Novicah l. 1856: »Kmalí' in ,kmalo' se večkrat potrebuje (t. j. piše) namesto pravilnega kmalu; to narečje (t. j. prislov) je sestavljeno iz predloga k in tretjega sklona nedoločivne oblike (t. j. imenske sklanje) s končnico u« (115). S tem je bil izvor besedam pojašnjen, ali pisati še dolgo ni nihče jel po izvoru. L. 1860 nahajamo nekaj novih oblik v Glasniku,² toda redno se še niso začele rabiti. Niti Levstik, ki je njihov izvor dobro poznal, kakor kaže neka njegova opomba v Novicah l. 1862³ se jih še ni poprijel v Napreju, kjer je

¹ K višku (57, 88, 92, 93, 99, 122, 165, 172) (v isti pesmi, ki je izšla prej v Bčeli, piše v Bč. 1853, 137 še: kviško) 207 (v isti pesmi Bč. l. c. 145 še kviško); k malu (120, 126, 157, 159, 181, 208) (v isti pesmi Bč. l. c. 145 še: kmalo) 211; toda ,blizo' je pisal še po starem!

² Gl. 5. zv. 30: kmalu (Janežič), 6. zv. 37: kvišku (Mencinger).

³ Str. 283: »kmalo nam.(estu) k malu: kviško nam. k višku.«

sicer začel čisto po novem pisati. Rabiti pa jih je začel l. 1864 v Novicah,¹ česar ni opustil tudi v nadaljnjih spisih. Sreče z novo pisavo ni imel. Posnemal ga je le Bleiweis v svojih spisih,² drugi Novičarji pa so ostali pri starem. Preziral je nove oblike tudi Glasnik in to prav do konca t. j. do l. 1868, kar je tem bolj čudno, ker jih je preje baš Janežič začel pisati.³ Tudi Stritarjev Zvon še ni po novem pel, dokler ni prišel sam Levstik na Dunaj in mu jarem popravil.⁴ Odslej je veljala pisava po izvoru za edino upravičeno. —

Namesto ptuj, ki se je pisalo že izza protestantskih pisateljev,⁵ so začeli tudi po etimologiji pisati tuj. Na preobrat pri tej besedi so brezdvoma vplivali štajerski pisatelji te dobe, ki pišejo stalno tuj, tujec itd. Zato je umevno, da se je spotikal nad našo staro pisavo B. Raič v Glasniku 1858, kjer je zaklical: »Pokaj ptuj namesto tuj?«⁶ Vendar je bil ta klic le glas v puščavi

¹ Nov. 1864, Zatoženi sosamoglasnik: kvišku (70, 83).

² Nov. 1866, 204, 344: kmalu.

³ Gl. 1865: kmalo 8, 137 itd., blizo (7) 1866.10, 11: kmalo itd. vedno tako! 1867, kmalo, blizo (67) itd. 1868 blizo (5 dvakrat) itd.

⁴ Zv. 1870: 5, 8 blizo; toda pozneje blizu (56, 57, 88, 89 itd.) kmalu (57). Ko ni bilo več Levstika pri Zvonu, je Stritar pisal zopet: blizo (1876, 18) kmalo 21, 64 itd.

⁵ »Kako da pišejo naši stari ptuj za tuj, ni jasno.« Škrabec v Cvetju 13. 4.

⁶ 1858, 2. zv. 198.